

Kříž Kateřiny Breslové ze Smržic

Restaurování

Autor: anonymní prostějovský malíř
Datování: 1832
Rozměry: rozměry kříže se soklem 161 x 61,5 x 21 cm
Materiál: pískovec, železo
Technika: olejomalba na železném kovaném plechu

Stav před restaurováním

Kovaný kříž je zasazený do hrubého pískovcového kvádru, trn je zalit olovem. Pískovec je ve špatném stavu a značně se drolí. Při doteku zrníčka písku odpadávají. Pohledově vlevo je více vidět značné chybějící původní opracování kamenné podoby kvádru.

Železo kovaného kříže je v současnosti natřeno černou barvou v tenké vrstvě. Nátěr působí na evidentně zrezivělém povrchu kovu poněkud nově a nepatřičně ve vztahu k nejdůležitější součásti kříže. Tou je též černou barvou natřená uzavíratelná kovaná schránka s uzavíratelnou západkou.

Ve schránce se nachází namalovaná podoba zemřelé dívky údajné Kateřiny Krésové v lidovém kroji. Nad ní je zobrazen Kristus na kříži a před ní sedmibolestná Panna Maria. Na soklu pod Pannou Marií je namalovaná datace 1832.

Na vnitřní straně víka je napsán text, který je ale čitelný pouze částečně z důvodu značného poškrábání vandalem v minulosti, avšak chybějící písmena bude možné v souvislostech odvodit. Tento defekt může být ještě z 19. století, kdy byl text nenávisťně poškrábán přímo na hřbitově. Povrch malby je zanesen nečistotou a je zažloutlý (starý lak). Figurální obraz i text je poškozen rzi z podložního železného plechu. Rez kapilární migrací prostupuje nanesenými barvami a také skrze krakeluru a značně ovlivňuje čitelnost malby a textu. Malované části jsou dále poškozené uvolněním malby i s podkladem v minulosti a částečným opadáním malby zejména na okrajích výjevu. Na těchto okrajích a v místech odpadlé barevnosti je patrná vrstva rzi.

Přepis textu

Autorkami transliterace i transkripce textu jsou Mgr. Jana Oppeltová, Ph.D. a Mgr. Ema Šimková z Katedry historie Filozofické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci.

[Z]de odpočívá Kateřina Břes-
[.]ova w 13^{tim} věku své Mladosti
[b]rzi odlaučila fe od svéh miljch
[do le]pší Nebe[fke] Wlafty;
k Bohu který [fobě ob]libuge
u L[idi řd]ci Cnoftnich;
Powolal [gi aby ho] Chwálila,
w [té] N[e]beské ra[do]fty
tam [nebude] Smutku anj ťarosti,
anj Bo[le]fti anj trapej
Buch da že fe zas zh[ledá]me
a [ra]dowat budem na Wěčnoftj.
[----] Srpna 1832

Zde odpočívá Kateřina Břes-
lova. V třináctým věku své mladosti
brzy odloučila se od svých milých
do lepší nebeské vlasti,
k Bohu, který sobě oblibuje
u lidí srdcí ctnostných.
Povolal ji, aby ho chválila.
V té nebeské radosti,
tam nebude smutku, ani starosti,
ani bolesti, ani trápení.
Bůh dá, že se zas shledáme
a radovat budem na věčnosti.
(---) srpna 1832

Na spodním řádku jsou nečitelná minimálně dvě slova pohledově vlevo a uprostřed tabulky (čitelné je pouze ....nuch...w... nebo ...nuw...w...). Před slovem Srpna je poškozená číslice, snad č. 5 nebo 15.

Restaurátorský záměr

Záměrem je především restaurování malovaného figurálního obrázku a také textu na víku schránky. Součástí restaurování bude vyčištění povrchu s eliminací zažloutlé barevnosti, chemická pasivace rzi v místech opadané malby i s podkladem. Uvolněná malba bude fixována kapilárně pryskyřičnými adhezivy k železné podložce. Drobné defekty a škrábance v obrázku i textu budou lokálně vytmeleny antikoročním suříkovým tmelem a vyretušovány odlišitelnou jemně čárkovanou retuší odpovídající dané malované miniatuře. Zrezivělé okraje zůstanou zachovány bez doplnění retuší. Při retuši se předpokládá rekonstrukce rozluštěného textu dle transkripce. Povrch bude ochráněn nežloutnoucím pryskyřičným lakem.

Železo kříže bude zbaveno novodobého černého nátěru a na povrchu bude restaurátorským zákrokem rehabilitován dochovaný autentický stav železa s případnými zbytky původní či dobové polychromie. Skrytá rez bude chemicky pasivována a povrch kovu bude ošetřen konzervačním antikoročním minerálním olejem. V případě nutnosti bude provedena drobná barevná retuš.

Kamenný kvádr bude zpevněn nejen v defektech organokřemičitany. Defekty chybějící modelace kvádru budou doplněny z umělého kamene v odpovídající barevnosti.

Postup při restaurování

Restaurátorské práce probíhaly dle položek návrhu na restaurování s drobnými odchylkami a vícepracemi. V průběhu restaurování byla pořizována fotodokumentace jednotlivých etap, pro velikost celku zejména v detailech pro čitelnost problematiky.

Nejprve bylo provedeno snímání sekundárního černého nátěru kříže a malované schránky. Při testech rozpustnosti černé barvy jsem zjistil, že se jedná o asfaltový organický lak, který je na snímání a čištění velmi problematický při dočišťování jednotlivých ploch, zejména z hloubek záhybů a z pod tepaných aplikací (pod kytičkami). Dalším problémem se stal fakt, že jsem zjistil, že na vnitřních bočních stranách skříňky je pod tímto asfaltovým lakem původní červená polychromie, která imituje sametové polstrování skříňky. Z důvodu migrace asfaltového laku do částečně degradované a na mnoha místech chybějící červené barvy a rzi pod černým nátěrem je výsledný červený tón černým asfaltem značně ovlivněn. Na kytičkách a sponách kované konstrukce kříže bylo pod asfaltovým lakem objeveno zlacení těchto partií v nepatrných fragmentech. Degradace zlacení žlutým plátkovým kovem (zlato) byla způsobena masivním působením rzi kovaných a tepaných železných prvků zdobení. Asfaltový lak byl na povrch nanesen ve fázi již silné koroze. Z informace o existenci zlacení na kříži v kombinaci se surovým kovářsky vyžíhaným železem je zřejmé, že objednatelé (pozůstalí) do kříže na památku Kateřiny Breslové investovali nemalou částku nejen za samotné kovářské provedení a malovanou skříňku s figurálním motivem, ale investovali i do zlacení. Zajímavým zjištěním po odstranění asfaltového laku byl nálezy vyražené kovářské značky na zadní straně kříže v jeho spodní části vertikální konstrukce.

Kříž je vsazen shora do vysekaného otvoru v kamenném soklu. Po odstranění asfaltového laku bylo zjištěno, že zalití olovem je původní adjustací. Kámen byl ve značně degradovaném stavu zejména v narušených a odlomených partiích. Zpevnění bylo provedeno organokřemičitanem mnohanásobnou penetrací v poškozených partiích po dobu několika dní. Ke zpevnění došlo teprve po odpaření nosných rozpouštědel až po několika týdnech. Povrch kamene byl zanesen hrubou nečistotou a na okrajích defektů i šedočernou barvou, kterou byly vizuálně korigovány a zatmavovány defekty drobnějšího se kamene, který byl v defektu podstatně světlejší než původní povrch kamene s patinou. Na zadní straně kamenného soklu byla zelenou barvou a velkými číslicemi a písmeny sekundárně napsána značka. Tato značka byla opakovaně minimálně jednou přepsána. Provedení značení bylo velmi laické, neestetické a ne zcela jasně čitelné pro vzlínající krustu z okolního kamenného kvádru. Jednalo se pravděpodobně o číselné označení hrobu. Přepis označení (cca, ne zcela čitelné): P : 14, nebo B : 14, nebo 13:14, případně R-14.

Kříž zbavený organické asfaltové černi bylo nutné ještě očistit od rzi na povrchu železa. Toto bylo provedeno ve více krocích železnými kartáčky a poté byl povrch pasivován taninovým odrezovačem. Po druhé pasivaci povrchu železa taninovým odrezovačem byl již tento zředlý a chemicky rehabilitovaný povrch železa ponechán v autentickém stavu a po vyschnutí byl zakonzervován paraloidovým lakem v optimální koncentraci.

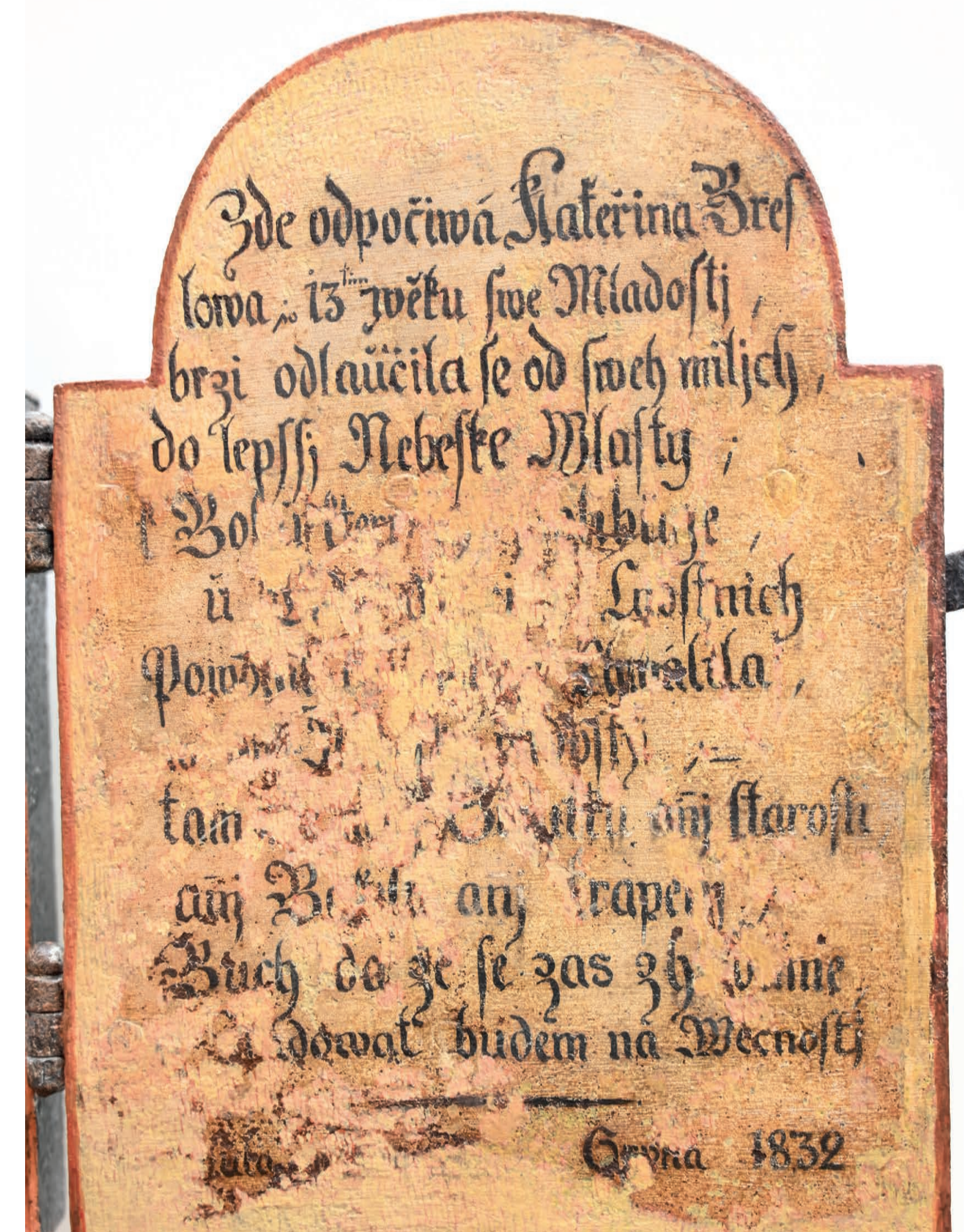

Po očištění povrchu kamenného soklu a jeho zpevnění bylo provedeno tmelení s rekonstrukcí původního tvaru soklu. Na tmel byl použit umělý kámen, do kterého byl přimíchán hrubší pískový granulát pro co nejpřesnější napodobení vnitřní struktury původního kamene. Po vytmelení a pečlivém proschnutí tmelů byly tyto části barevně korigovány patinací a retuší do vzhledu okolního dochovaného stavu kamenného soklu. Retuš je provedena vodou ředitelnou emulsní barvou a přírodním dřevěným uhlím.

Vlastní figurální malba ve skříňce a malba s textem na víku byla očištěna chemicky od povrchových nečistot, zažloutlého laku. Migrující stopy rzi na povrchu barevné vrstvy byly pouze redukovány, protože rez je vpenetrována do barevné vrstvy do velké hloubky a došlo by k možnému poškození malovaných výjevů a textu. Více či méně však bylo nutné povrch malby očistit špičkou ostrého očního skalpelu.

Kovaný kříž byl po pasivaci rzi a laku ještě na několika místech korigován retuší černou barvou Maimeri v Paraloidovém pojivu. Zlacené části kovaných spon a tepaných kytiček byly rekonstruovány do původního zlatého vzhledu. Jelikož nové plátkové zlato by na vyrezlém povrchu nevypadalo autenticky a oproti patině kříže se soklem a skříňkou s malbami by bylo příliš zářivé, je retuš provedena několika odstíny zlatých práškových mosazí. Povrch je po vyschnutí zlaté retuše překryt Paraloidem (B 72).

Vlastní malby ve skříňce byly restaurovány na závěr celého procesu. Vyrezlé defekty podložního železa byly lokálně pasivovány taninem a po vyschnutí vytmeleny emulsním tmelem s přidavkem přírodního suříku, který má preventivní antikoroziční účinky. Z důvodu přidavku suříku má tmel červenou barvu. Tmely byly povrchově začištěny do roviny originálního povrchu maleb a povrchově izolovány Paraloidem.

Retuše byly provedeny mastixovými barvami Maimeri, pokud možno v odlišitelné čárkované struktuře. Drobné části defektů byly retušovány nápodobivě. Retuší byl také doplněn a místy i v dolní části rekonstruován povrch bočních vnitřních stěn skříňky, který má podobu sametového červeného polstrování. Nejnáročnější byla ale retuš textu, který byl z minulosti značně poškrábaný. Z těchto důvodů bylo nutno přistoupit k jeho rekonstrukci. Textovou předlohou byl paleografický rozbor, který bylo nutné v průběhu retuše nepatrně poupravit v některých slovech. Jelikož font písma, které malíř původně použil není standardizovaný, byly jako předlohy pro rekonstrukci písma použity celkem tři fonty fraktur používaných v 19. století. Základním byl klasický Švabach s některými detaily patek použitými z Kurentu a písmeno „s“ (ʌ) bylo použito z některých specifických Švábenských fontů. Důležité pro rekonstrukci některých slov bylo také písmeno „k“, které má specifickou podobu, použité ve slově „Bokosti“. Spodní řádek vlevo se nepodařilo rekonstruovat a je zde pouze viditelná část slova „...suta...“. Samozřejmě základní předlohou pro rekonstrukci písmen ve slovech byl samotný text na víku v jeho dochovalejších partiích, zejména v horní části a po stranách okolo poškrábaných defektů. Na závěr je na povrch retušovaných maleb nanesen ochranný restaurátorský lak Maimeri.

Přepis textu

Zde odpočívá Kateřina Břes-
lowa w 13^{tim} věku své Mladostj ,
brzi odlaučila se od svých milých ,
do lepšji Nebeske Wlafty ;
k Bohu který sobě oblibuge ,
u Lidi wřdcich Cnoftnich
Powolal gi aby geho Chwálila ,
w své Nebeske radoſtji ; _
tam nebude Smutku aňj ſtarostj
anj Bokoſti anj trapeňj ,
Buch da že se zas zhledame ,
a Radowat budem na Wecnoſtj
...suta.... Srpna 1832

Rodiče Kateřiny Breslové Martin a Marta Breslovi byli oddáni 2. 8. 1814 ve Smržicích, žili na domě čp. 53 v obci Čelechovice. Otec Martin, výměnkář se ženil již jako vdovec, v době uzavření tohoto sňatku mu bylo 40 let (první svatbu měl Martin Bresl s o dvacet let starší Annou, vdovou po Matěji Dostálovi v Kostelci 1. 1. 1800; ženich je v matrice uváděn jako Martin Brösel, povoláním kovář ze Štěpánova, věk 28 let).

Dcera Kateřina Breslová byla pokřtěná dne 24. 11. 1818 kooperátorem Josefem Jílkem, měla dva starší sourozence: Františka (31. 3. 1815–9. 4. 1816) a Jenovéfu (2. 1. 1817, provdanou 17. 11. 1835 za Jakuba Sedláčka). Kmotry všem třem dětem byli Antonín Kubíček, sedlák v Čelechovicích a jeho manželka Johana. Kateřina zemřela 10. 8. 1832 v Čelechovicích na č. p. 27 (dnes č. p. 42) ve věku 13 let a 9 měsíců na nervenfieber – břišní tyfus. Pochovaná byla o dva dny později. Matka Marta Breslová zemřela 21. 5. 1837 na zánět jater, otec Martin Bresl zemřel 23. 11. 1846 na zápal plic. V matrice úmrtí je uváděn jako kovářský mistr a zahradník.

